

Instinktai kaip sedimentacija E. Husserlio fenomenologijoje

Dalius Jonkus

Vytauto Didžiojo universiteto
Filosofijos katedra
E. paštas phenolt@yahoo.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8879-878X>

Santrauka. Huserliška instinktų samprata transformavo intencionalumo sampratą, papildė sąmonės teleologijos koncepciją ir naujai nušvietė iracionalumo ir racionalumo santykio problemą. Šiame straipsnyje Husserlio instinktų fenomenologija analizuojama per sedimentacijos koncepcijos prizmę. Aš teigiu, kad instinktus galima suprasti kaip sedimentaciją, kaip sąmoningumo virsmo nesąmoningumu ir nesąmoningumo transformavimo į sąmoningumą modelį. Instinktų kaip sedimentacijos samprata padeda suprasti, kaip iš kartos į kartą yra išsaugomi ir perduodami įgūdžiai, kaip mūsų sąmoningoje patirtyje veikia nesąmoningi instinktai.

Pagrindiniai žodžiai: sąmonė, fenomenologija, Husserlis, sedimentacija, instinktai

Instincts as Sedimentation in E. Husserl's Phenomenology

Abstract. Husserl's concept of instincts transformed the concept of intentionality, supplemented the concept of teleology of consciousness, and shed new light on the problem of the relationship between irrationality and rationality. This article analyses Husserl's phenomenology of instincts through the prism of the concept of sedimentation. I argue that instincts can be understood as sedimentation, as a pattern of the transformation of consciousness into unconsciousness, and the transformation of unconsciousness into consciousness. The concept of instincts as sedimentation helps to understand how skills are preserved and transmitted from generation to generation, and how unconscious instincts work in our conscious experience.

Keywords: unconscious, phenomenology, Husserl, sedimentation, instincts

Padėka. Straipsnis parengtas pagal Lietuvos mokslo tarybos finansuotą projektą „Fenomenologinė sedimentacijos samprata ir jos pritaikymas“ (Nr. SMIP-22-17).

Received: 06/05/2024. **Accepted:** 16/07/2024

Copyright © Dalius Jonkus, 2024. Published by Vilnius University Press.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Išvadas

Egzistuoja dvi pagrindinės instinktų koncepcijos. Pirmoji instinktus aiškina kaip neurofiziologinius mechanizmus, kaip motorinių poelgių seką. Antroji instinktus supranta kaip varą, kaip fizinę energiją, kuri motyvuoja organizmo specifinę elgsenos formą. Šios dvi sampratos dažnai sutampa. Abi jos instinktus supranta kaip išankstinę nusistatymą veikti vienokiu, o ne kitokiu būdu ir pripažįsta, kad tai įgimta, o ne išmokta elgsena. Kaip teigia Jay Keepingas, abu šie požiūriai instinktus traktuoja mechanškai, kaip mechanizmus, veikiančius pagal mechaninio priežastingumo dėsnius, kurie įgalina specifinę energijos išskrovą. Nors froidiškoji instinktų kaip varos teorija ir bandė instinktus susieti su žmogaus egzistencijos prasme, iš esmės jai niekada nepavyko galutinai įveikti mechanistinio determinizmo paradigmos (Keeping 2006: 193).

Instinktai suprantami kaip instinktyvus elgesys arba kaip gyvūnų rūšims įgimta vara. Instinktyvus elgesys reiškia, kad gyvūnų rūšims yra nustatytos ypatingos elgesio formos. Pavyzdžiui, tai gali būti siekis numalšinti alkį, siekis išsaugoti gyvybę ir pratęsti ją reprodukcijos būdu, siekis susisukti lizdą. Instinktai būdingi visiems vienos ar kitos rūšies gyvūnams kaip įgimta elgesio forma, kurią gyvūnai atlieka automatiškai ir mašinaliai. Dažniausiai teigiama, kad instinktai lemiamą poveikį turi gyvūnams, bet ne žmonėms. Žmonės per kultūrą suvaldo instinktus ir jie nebevaidina kiek svarbesnio vaidmens jų gyvenime. Todėl psichologai vengia kalbėti apie instinktus. Biheviorizmas atmetė elgsenos paaiškinimus įgimtais instinktais, nes taip jis aiškinamas remiantis ne išoriniais, bet vidiniais determinantais. Kognityvinė psichologija taip pat instinktų sampratą traktavo kaip problemišką, nes sunku buvo paaiškinti instinktų įgimtumą. Charlesas Varela kalbėjo apie „naują instinktyvizmą“ teigdamas, kad instinktus galima aiškinti kaip genetiškai nulemtą elgseną. Jo požiūriu, instinktų samprata netinka žmogaus elgsenai paaiškinti, nes žmogaus elgsena pasižymi lankstumu. Tad šis autorius sugrįžta prie tradicinės perskyros tarp instinktyvios ir protingos elgsenos (Varela 2003).

Husserlis instinktus analizavo jau *Loginiuose tyrinėjimuose* svarstydamas intencionalių ir neintencionalių sąmonės aktų perskyrą (Husserl 1984: 409–410). Pirmieji šio filosofo tekstai, kuriuose jis tiesiogiai nagrinėjo instinktų ir varos problemas, pasirodė 1917–1918 m.¹, prie šios temos jis nuolatos grįždavo iki 1930 m.² Tačiau naujausi tyrinėjimai rodo, kad instinktų problemą Husserlis nagrinėjo jau pirmajame savo kūrybos etape, dar iki *Loginių tyrinėjimų* publikavimo. Tuo metu jis analizavo, kaip domesys ir jo kryptingumas formuoja dėmesingumą, kaip domesys konstituoja reikšmių pasaulį. Thomas Byrne'as teigia, kad 1893 m. rankraštyje *Pastabos apie dėmesio ir domesio teoriją* Husserlis suformulavo pirminę instinktų sampratą. Jis domesio dėmesingumą interpretavo kaip įgimtą impulsą arba varą, kaip tai, kas inicijuoja tyrinėjimą ir pažinimą. Husserlis tuomet dar nevartojo instinkto termino, tačiau iš esmės sąmonės įtemptą dėmesingumą jis aprašė kaip įgimtą domėjimosi motyvą (Byrne 2022). Dauguma fenomenologinė

¹ Ši data sutampa su genetinės fenomenologijos atsiradimu.

² Husserlio tekstai apie instinktus publikuoti Husserl 2006, 2008, 2012, 2014.

instinktų sampratą tyrinėjusių autorių rėmėsi visų pirma vėlyvojo Husserlio rankraščiais ir teigė, kad instinktus jis suprato kaip įgimtus, o ne iš patirties įgytus impulsus arba elgsenos būdus. Instinktai skatina mus siekti tam tikrų ne visada įsisąmonintų tikslų, jie yra suprantami kaip universali su kūnišku veikimu susijusi vara³.

Husserlis tyrinėdamas instinktus turėjo koreguoti savo filosofinę sąmonės koncepciją. Nam-In Lee teigė, kad fenomenologas turėjo atsisakyti trijų prielaidų, kurių jis laikėsi *Loginiuose tyrinėjimuose*. Pirma, kad egzistuoja griežta perskyra tarp intencionalių ir neintencionalių patyrimų. Antra, kad intencionali patirtis arba yra objektyvuojantis aktas, arba yra paremta objektyvuojančiu aktu. Trečia, kad egzistuoja griežta perskyra tarp pažinimo, emocijų ir valios (Lee 2021: 244). Atmetus šias prielaidas reikėjo pripažinti, kad nėra griežtos perskyros tarp teorinio proto ir praktinio proto. Instinktai ir vara nagrinėjami siekiant atskleisti pirminį pasaulio konstituavimą, todėl sąmonė suprantama kaip gyvastis, ne tik kaip pasaulio pažinimas, bet ir kaip afektyvus (emocinis), valingas santykis su aplinkiniu pasauliu. Ulrichas Melle straipsnyje „Huserliška valios fenomenologija“ taip pat teigė, kad genetinėje fenomenologijoje sąmonė įgyja valingo siekio intencionalumo pobūdį. Husserlis iš esmės modifikavo statiškos sąmonės sampratą, nes sąmonė nuo šiol suprantama kaip pasaulyje valingai veikianti gyvastis. Melle pabrėžė, kad Husserlis *Loginiuose tyrinėjimuose* dar rėmėsi statiška trijų sąmonės lygmenų samprata: giliausiame lygmenyje sąmonė yra reprezentavimas ir sprendimas, šiuo lygmeniu remiasi antrasis vertinančių jausmų lygmuo ir galiausiai yra trečiasis valios lygmuo. Bet kai sąmonės pagrindine charakteristika tampa intencionalus siekis ir valia, statiška sąmonės samprata modifikuojama į genetinę (Melle 1997: 192).

Fenomenologai teigia, kad instinktus reikia suprasti ne kaip atsako į dirginimus mechanizmus, ne kaip nesąmoningus impulsus, kurie determinuoja mūsų elgseną, bet kaip motyvacines tendencijas, kurias galime pastebėti reflektuodami, kai įsisąmoniname savo išgyvenimų nukreiptumą. Kaip mes rūpinamės savo vaikais, kaip mes patiriame lytinį potraukį, kaip mes saugome savo gyvybę, kaip patiriame alkį, troškulį, geismą. Instinktai yra pirmapradis įkūnytos sąmonės arba, imant plačiau, gyvasties intencionalumas (Lee 2021). Huserliška instinktų samprata transformavo intencionalumo sampratą, papildė sąmonės teleologijos koncepciją ir naujai nušvietė iracionalumo ir racionalumo santykio problemą. Straipsnyje pasitelkdamas jau atliktus tyrimus analizuosiu Husserlio instinktų fenomenologiją per sedimentacijos koncepcijos prizmę.

Saulius Geniušas (2024b) aptardamas fenomenologinę pasąmonės sampratą išskyrė septynias jos formas. Jo manymu, mieganti sąmonė, instinktai ir sedimentacija yra skirtingos nesąmoningumo rūšys. Pritardamas šio autoriaus siekiui aprašyti skirtingas nesąmoningumo rūšis, aš teigčiau, kad sedimentaciją galima suprasti plačiau, kaip sąmoningumo virsmo nesąmoningumu ir nesąmoningumo transformavimo į sąmoningumą modelį. Sedimentacija yra terminas, nusakantis dinaminių patirties procesų virtimą stabiliomis struktūromis, kurios įgydamos pasyvių nuorodų ir schemų pobūdį gali būti

³ Žr.: Lee 1993; Mensch 1997; Pugliese 2009; Jansen 2022.

reaktyvuotos taip atkuriant pirminių veiksmų intencionalumą⁴. Fenomenologinė nesąmoningų sedimentacijų samprata akcentuoja sąmonės ir pasąmonės ribų paslankumą ir dinamiškumą. Instinktų kaip sedimentacijos samprata padeda suprasti, kaip iš kartos į kartą yra išsaugomi ir perduodami įgūdžiai, kaip mūsų sąmoningoje patirtyje veikia aktyvuojami nesąmoningi instinktai. Fenomenologinė instinktų analizė turėtų atskleisti, kaip natūralūs polinkiai, troškimai ir siekiai realizuoti tikslus virsta sąmoningais vertybių pasirinkimais, kaip instinktai sedimentuotu būdu išsaugo įžvalgas ir leidžia jas perduoti kitoms kartoms, kaip snūduriuojantys instinktai yra aktyvuojami ir pažadinami aproprijuojant juose glūdintį įžvalgų racionalumą⁵.

Suvokimas, įpročiai, sedimentacija

Husserlio požiūriu, instinktai yra plačiai suprantamų įpročių ir gebėjimų dalis (Husserl 1952: 255–257). Dermotas Moranas teigia, kad Husserlio įpročių sampratą reikia suprasti kaip daugiasluoksnės žmogaus patirties genetinę analizę. Įpročiai veikia skirtinguose sąmonės lygmenyse. Žemesnysis įpročių sluoksnis yra nesąmoningas troškimų, potraukių ir instinktų lygmuo, kurie gali būti vadinami gyvybiniais interesais. Jie prasideda nuo afektyvaus jausmiškumo ir palaipsniui transformuojasi į racionalius norus. Tad įpročiai šiame lygmenyje pasižymi pasyvumu ir tik aukštesniame lygmenyje pareikalauja asmeninio įsitraukimo (Moran 2011: 62).

Dažniausiai įpročiai suprantami kaip ikipredikatyvus ir nesąmoningas patirties lygmuo, kai išgyvenamas neįsisąmonintas afektas, potraukis, įsitikinimas, nusistatymas, gebėjimas. Husserlis tiria receptyvumo struktūras, kaip yra sužadinamas vienoks ar kitoks suvokiančiojo interesas. Knygoje *Patirtis ir sprendinys* filosofas analizuoja, kaip pirminiai stimulai ir afektai, patirties „pažadینimai“ yra registruojami ir inkorporuojami, kaip jie tampa subjekto nuosavybe. Aprašydamas patyrimo formavimąsi Husserlis savo dėmesį nukreipia ir į tai, kaip vyksta patirties sedimentacijos procesas, kaip formuojasi įsitikinimai, nusistatymai ir sąmoningo dalyvavimo nereikalaujantys gebėjimai. Filosofo teigimu, aplinkinis pasaulis pasireiškia kaip tipologizuotas ir struktūruotas ankstesnėse patirtyse, kurios nustato dabartinio suvokimo rėmus. Kitaip sakant, suvokdami objektus išmokstame juos patirti ir suvokiame juos kaip keliančius suvokėjui tam tikrus reikalavimus. Husserlis analizavo, kaip vyksta savosios patirties formavimas, kaip gilinimasis į objektą ir jo patirties eksplikavimas tampa nuosėdomis, formuojančiomis įprastinį žinojimą. Objektų suvokimas vyksta kaip pirminės intuicijos transformavimas į įprastinį žinojimą, kai objekto patyrimą lydi anticipacija, implikuojama kiekvieno objekto duotyje. Taip atsitinka todėl, kad objektai yra duoti ne izoliuotai, bet kartu su išankstinio bei

⁴ Geniušas skiria tris sedimentacijos komponentus: statinį, genetinį ir generatyvinį. Statine prasme sedimentacija yra retencijos modifikacija ir būtina atminties sąlyga. Genetine prasme sedimentacija yra būtina formuojant tipus, įpročius ir nusiteikimus. Generatyvine prasme sedimentacija apibūdina tai, ką sąmonė paveldi iš istorinės tradicijos (Geniusas 2023a). Plačiau apie kultūrinės sedimentacijos sampratą žr. Jonkus 2023.

⁵ Apie tai, kaip instinktai yra integruoti fenomenologinėje racionalumo ir normatyvumo sampratoje, žr. Jansen 2022.

tipologizuojančio žinojimo apie juos horizontais (Husserl 1999: 136) Šie horizontai yra kintantys ir kiekvienas naujas suvokimo judesys koreguoja išankstinį žinojimą ir prasmės anticipacijas. Husserlis teigė, kad patirtis yra ne momentinis įvykis, bet laike besitęsiantis procesas, kuris palieka reikšmingus pėdsakus. Įsitikinimai ir įprastinis žinojimas formuojasi kaip stabilus pagrindas, kuris motyvuoja ir nukreipia veiksmus bei aplinkinio pasaulio vertinimus. Įprastu žinojimu disponuoju kaip nusistatymu, kuris gali būti pasyvus ir tik atsiradus reikalui yra aktyvuojamas. Taigi įpročiai yra ankstesnių patirčių pėdsakai, kurie įgyja praktinio ir ilgalaikio disponavimo pobūdį.

Nei vienas suvokimas nėra momentinis ir trumpalaikis. Be abejo, ši substrato išgyvenimo ir paaiškinimo patirtis, kaip ir kiekvienas išgyvenimas, turi savo pirminio atsiradimo būdą dabartyje, su kuriuo susijęs jo laipsniškas grimzdimas į atitinkamą neoriginalią būseną: retencinis atgarsis ir galų gale panirimas į visiškai tuščią, mirusią praeitį. Pats išgyvenimas ir jame konstitutuotas objektinis momentas gali būti užmirštas, bet dėl to jis jokia būdu nedingsta be pėdsakų; jis tiesiog tampa latentinis. Kalbant apie tai, kas jame buvo suformuota, tai tampa *iprotine nuosavybe*, kuri yra pasiruošusi bet kada būti pažadinama aktyvuojančia asociacija. Kiekviename aiškinimo etape iš pradžioje neapibrėžto, miglotai pažįstamo ir vien tik numanomo suvokimo objekto yra formuojamos įprastinio žinojimo nuosėdos (*Niederschlag*). <...> Objektas sugeria į save prasmines formas, iš pradžių susiformavusias aiškinimo veiksmuose kaip *įprastas žinojimas*. *Taigi kiekvienas kruopštus objekto svarstymas duoda ilgalaikius rezultatus* (Husserl 1999: 137, mano vertimas).

Įpročiai yra anksčiau atliktų veiksmų pėdsakai, bet tai nėra atmintis tradicine prasme. Suvokimai vyksta dabartyje ir palaipsniui tampa praeitimi, kuri neišnyksta dėl retencinio palaikymo esamybėje. Pirminiai steigiamieji aktai gali būti užmiršti, bet veiksmai prasmingai funkcionuoja ir be jų. Objektas sugeria į save prasmines formas taip, kad žinau, kaip praktiškai veikti su juo, ir tam nereikalingi papildomi paaiškinimai. Svarbus yra ne tik akto pakartojimas, bet ir jo nukreiptumas bei įsigilinimas į objektą. Kartu su patirties pėdsakais yra išsaugomas ir sedimentuotas objekto prasmės išmanymas. Aprašydamas šį patyrimo formavimo procesą Husserlis vartoja specifinį *Niederschlag* terminą. Jis reiškia kritulius arba nuosėdas. Lietus krenta ant žemės ir ten kaupiasi. Panašiai ir nuosėdos susiformuoja ir kaupiasi. Tad Husserlis šiuo terminu pažymi suvokiamo objekto paaiškinimo procesą kaip nuosėdų susiformavimo ir susikaupimo procesą. Kiekvienas suvokiamo objekto paaiškinimas kaupiasi kaip pasyvus žinojimas apie objektą ir apie jo tipą. Kuo daugiau įsigiliname į objektą ir jį aiškiname, tuo išsamesnis žinojimas apie objektą ir apie jo tipą įgyjamas. Kritulių arba nuosėdų metafora yra ne kas kita, kaip sedimentacijos proceso įvardijimas. Žinojimas įgyja pasyvaus įpročio pavidalą ir yra reaktyvuojamas net ir tada kaip visiškai neprisimenama pirminė jo patirtis. Reaktyvacijai reikalinga ne atmintis, bet susidūrimas su jau anksčiau patirtu objektu. Suvokimo sedimentacija reiškia, kad kiekvienas patyrimas, kiekvienas įsigilinimas į objektą dalyvauja formuojant įprastinį žinojimą apie šį objektą. Kiekviena net ir pamiršta patirtis palieka pėdsaką manyje kaip tokią nuosėdą, kuri pasyviai išsaugo ne tik išgyvenimą, bet ir išgyventą objektą, įprastinį žinojimą apie jo prasmę.

Miegas ir mirtis: ribinės fenomenologijos problemos

Instinktai, kaip ir kiti įpročiai, veikia kaip pasyviai išsaugomų sedimentacijų pažadinimas. Todėl svarbu atkreipti dėmesį, kad Husserlis instinktus nagrinėjo kartu su kitomis ribinės fenomenologijos problemomis. Ribinės fenomenologijos uždavinys – aprašyti ribinius fenomenus, tokius fenomenus, kurių pasireiškimas yra ribotas arba sunkiai suvokiamas ir įsisąmoninamas. Gyvastis, kaip interesus turinti gyvybė, pasižymi ne tik sąmoningu intencionalumu, bet ir nesąmoningumu. Ribų apmąstymas atskleidžia sąmoningumo ir nesąmoningumo santykio dinamiškumą. Husserlis nagrinėdamas ribinius fenomenus apmąsto gimimą, mirtį, generatyvumą, gyvūnišką egzistenciją, varą ir instinktus. Kartu su šiais fenomenais jis svarsto metafizikos ir etikos klausimus, nes gyvasties, generatyvumo ir paveldimų instinktų problema yra susijusi su teleologija. Sąmonę visada lydi nesąmoningumo šešėlis, kurį Husserlis vadina „sedimentuotu sąmonės pagrindžiu“ (Husserl 1973: 608). Gimimas, mirtis ir tai, kas po mirties, yra suprantama ne kaip išoriniai objektai, bet kaip pačios gyvasties integrali dalis, kuri lieka sąmonės ir nesąmoningumo paribyje.

Viename iš laišků Dorionui Cairnsui Husserlis minėjo, kad kartu su asistentu Eugenu Finku ruošia sistemiską transcendentalinės fenomenologijos veiklą, kuris turėtų nagrinėti taip pat etines-religines ir metafizines problemas (Husserl 1994: 25). Fenomenologo teigimu, gyvybinė vara ir gamtiniai instinktai būdingi kiekvienai gyvasčiai. Jie būdingi taip pat žmogui, nes nuo jų prasideda pasaulio ir savęs konstituavimo procesas. *Idėjose I* Husserlis apmąsto racionalumą kaip pažintinio santykio su pasauliu pagrindą (Husserl 1950), o vėlyvuose raštuose racionalumas atsiskleidžia kaip sedimentuotas praktinis santykis su pasauliu, kuris apima pažinimą, emocinį vertinimą ir valingą veikimą. Todėl neatsitiktinai instinktų temą Husserlis svarsto kartu su etinėmis-religinėmis ir metafizinėmis problemomis. Gyvastis, kuri siekia save išsaugoti ir patobulinti, yra tikslingai veikianti ir dalyvauja gamtos teleologiniame procese. Šis procesas apima gamtines varos galias ir vystosi atsiskleisdamas kaip autentiško žmogiškumo galimybės. Etiniu-religiniu požiūriu, prigimtinė vara ir instinktai yra pasyvumas, kuris ugdymo ir saviįprasminimo procese aktyvuojamas kaip žmogiškas racionalumas. Žmogiškas vystymasis yra suprantamas kaip instinktuose glūdintinio racionalumo reaktyvavimas. Pirmapradiškai instinktyvi gyvastis transformuojama į moksliškai pasaulį ir save pažįstantį bei etiškai veikiantį gyvenimą (Husserl 2014).

Ribinių fenomenų analizė turi atskleisti, kaip nesąmoningumas transformuojamas į sąmoningumą ir kaip šis nesąmoningas gyvenimas yra pirmapradiškai intencionalus. Nesąmoningumo ir sąmoningumo riba yra paslanki, nes šios plotmės yra tarpusavyje susietos. Sąmonės pažintiniai, vertinimo ir valios aktai, kaip tiesioginio veikimo ir susiorientavimo aplinkiniame pasaulyje veiksmas, įgyja sedimentuotas, įgūdžių ir įpročių formas. Ribiniai fenomenai – miegas ir pabudimas, mirtis ir gimimas – taip pat analizuojami kaip nesąmoningumo virsmo į sąmoningumą pavyzdžiai. Gimimą Husserlis interpretuoja kaip pabudimą, o mirtį kaip miegą. Ritmiška miego ir budėjimo kaita yra būtina sąmonės gyvavimo prielaida. Husserlis teigia, kad miegas yra būtinas sąmoningo būdravimo pertrūkis ir pasyvaus sąmoningumo būseną. Fenomenologas pateikia miego

teoriją, kurios uždavinys – apmąstyti miegą kaip valingo gyvenimo išjungimą, interesų neutralizavimą ir perėjimą į pasyvų sąmoningumą. Husserlis teigė, kad miegant užmiega Aš, kuris yra afektų ir veiksmų centras. Miegant valingas Aš ir dominuojantys interesai neutralizuojami (Husserl 2006: 98). Galima teigti, kad Husserlio apmąstymų apie miegą ir pabudimą paskirtis – tematizuoti tai, kas lieka anapus tiesioginės patirties ir ko neįmanoma aprašyti kaip tiesioginės patirtinės duoties⁶.

Miegas susijęs su užmigimu, kai mes atsipalaiduojame nuo rūpesčių ir įgyjame distanciją savęs atžvilgiu, kita vertus, apie miegą mes galime žinoti tik todėl, kad pabundame. Pabudimas ne tik sugrąžina susidomėjimą pasauliu, bet ir leidžia įsisąmoninti savojo miego būsenas. Kitaip sakant, miego fenomenologija yra galima tik per pabudimo patirtis (De Warren 2010). Miegodami mes negalime tiesiogiai įsisąmoninti savojo miego būsenų, nes jos pasižymi nesąmoningumu. Panašiu būdu ir mūsų instinktai gali būti įsisąmoninti tik kai jie prabunda. Galima teigti, kad Husserlis nagrinėdamas ribinius fenomenus siekė atsakyti į klausimą apie patirties ribas: kaip galimas pasaulio konstituavimas remiantis kitų jau nebeegzistuojančių subjektų sukaupta patirtimi?

Husserlis pabrėžė, kad nėra aiškių ribų tarp miego ir būdravimo, tarp mirties ir gyvenimo. Pereinamosios būsenos apmąstymas pratęsia laiko apmąstymus, kaip dabartyje išlieka užlaikoma praeities retencija ir kaip ateitis jau dalyvauja dabartyje. Sedimentacijos ir desedimentacijos procesas suprantamas pagal analogiją su miego ir pabudimo ribiniais fenomenais, kuriuos pasitelkiant apmąstoma laikiška sąmonės genezė, įpročių ir instinktų pažadinimas dabartyje arba formavimas ateičiai. Miegas ir pabudimas veikia taip pat kaip ir sąmonės sedimentacijos ir desedimentacijos procesas. Tai pasyvios sąmonės būsenos aktyvavimas retenciškai išsaugant ir pratęsiant jos laikišką egzistavimą. Tekstuose apie pasyvias sintezes Husserlis teigė, kad bet koks pavykęs intencionalus aktas sedimentuojamas ir patenka į mirties arba į miego karalystę (Husserl 1966: 178).

Aš teigiu, kad Husserlio sedimentacijos samprata yra neišbaigta be miegančios sąmonės ir instinktų sampratos. Užmigimas ir pabudimas genetinėje fenomenologijoje suprantami ne kaip radikalus sąmonės vienovės pertrūkis, bet kaip galimybė pasyviai išsaugoti jos vienovę ir įgytus įgūdžius, kaip galimybė juos reaktyvuoti pažadinant. Esant miego būsenai sąmonė neprarandama. Ji tampa pasyvi, suspenduoja domesį ir įgyja imunitetą aplinkos poveikiams. Pabudimas aktyvuoja sąmonę, atkuria sąmonės vienovę ir tęstinumą. Instinktai gali būti suprantami kaip įkūnyta ir pasyviai sedimentuota atminties forma, kuri gali būti pažadinta reikiamomis aplinkybėmis.

Instinktai kaip pirminis sąmonės intencionalumas

Husserlis instinktus analizavo jau *Loginiuose tyrinėjimuose*. Tačiau ten jis radikaliai atskyrė intencionalius ir neintencionalius išgyvenimus. Remdamasis šia perskyra jis tada skyrė taip pat intencionalius instinktus, kurie pasižymi „sąmoninga savo tikslo reprezentacija“, ir

⁶ Emanuelis Levinas analogiją tarp miego ir mirties, pabudimo ir gimimo nagrinėjo labai panašiai (Jonkus 2009: 107–118).

neintencionalius instinktus, kurie tokių reprezentacijų neturi. Kitaip sakant, tai instinktai, kurių tikslai įsisąmoninami, ir instinktai, kurių tikslai lieka nesąmoningi (Husserl 1984: 410). Plėtodamas instinktų tyrinėjimus Husserlis atsisakė instinktų kaip neapibrėžtų vaizdinių ir neintencionalių išgyvenimų sampratos ir genetinėje fenomenologijoje instinktus aiškino kaip pirminį intencionalumą. Instinktai tada suprantami kaip esminė psichinės būties struktūra. Instinktai yra pirminis monadų nukreiptumas į pasaulį (Husserl 2006: 169).

Intencionalių ir neintencionalių instinktų perskyrą Husserlis transformavo į sąmoningų ir nesąmoningų instinktų perskyrą. Genetiniu požiūriu, net ir žemesnieji instinktai, kurie nėra grindžiami objektyvuojančiais aktais ir nėra sąmoningi, vis dėlto yra intencionalūs, nes jiems būdingas nukreiptumas į objektus. Husserlis nagrinėdamas instinktus ir atrasdamas jų nesąmoningą nukreiptumą pripažino ir jausminių afektų bei nuotaikų intencionalumą. Jos taip pat nėra grindžiamos objektyvuojančiais aktais, bet pasižymi nukreiptumu, net jei jų objektas nėra aiškiai apibrėžtas ar įsisąmonintas (Lee 1998).

Instinktai, kaip jau minėta, suprantami kaip įgimtos elgesio formos arba įgimti poreikiai ir vara⁷. Tai, ką gyvos būtybės daro automatiškai ir nesąmoningai, kas nereikalauja išankstinio mokymosi. Tai tikslingas veikimas, kurio realizavimas sukelia pasitenkinimą. Husserlis instinktus nagrinėjo kaip pirminį juslinį santykį su aplinkiniu pasauliu, kai tikslingai veikiant ir tikslus realizuojant patiriamas pasitenkinimas. Instinktai yra jusliniai potraukiai, kuriuos patenkinant patiriamas malonumo jausmas. Šis jausmas pasiekiamas per veiksmą, per jausminio siekio realizavimą. Tačiau realizuojant potraukius ir geismus atsiranda supratimas, kokiais veiksmais realizuojant siekiamus tikslus galima patirti pasitenkinimą. Tai, Husserlio nuomone, galioja visokiems instinktams, ar tai būtų maitinimosi poreikių, seksualinių geismų patenkinimas, ar net socialinių atjautos ir empatijos jausmų realizavimas (Husserl 2014: 85).

Instinktai yra paveldimas ir perduodamas racionalios elgsenos būdas, kuris leidžia tinkamai elgtis ir padeda prisitaikyti prie kintančių pasaulio aplinkybių. Filosofas teigė, kad instinktai gali būti pratęsiama ir patobulinami mokantis (Husserl 2006: 83–85). Pavyzdžiui, medžioklės instinktas yra įgimtas daugeliui gyvūnų ir kartu jis gali būti papildomas individualiu patyrimu, suformuotais ir išmoktais įgūdžiais. Žmogaus atveju prie to dar gali būti pridėta ir įgyjama medžioklės kultūra, įvairių medžioklės reikmenų tinkamas panaudojimas. Mokymasis instinktyvių impulsų nepanaikina, jie išlieka kaip įkūnyta pasyvi atmintis, kuri aktyvuojasi esant palankioms aplinkybėms ir iššūkiams. Pavyzdžiui, naminis katinas pamatęs paukštį staiga persimaino, susigūžia, specifiškai murkia ir ima sėlinti prie galimos aukos, nors niekas to jo nėra mokęs. Husserlis pabrėžė, kad instinktai yra pirmapradis sąmonės siekis. Instinktai pasižymi „aklumu“, jų tikslai dažnai nėra aiškiai apibrėžti arba „skendi tamsoje“. Kitaip sakant, instinktai susiję su nesąmoningumu. Tačiau jiems visiems būdingas siekis nepasitenkinimą paversti pasitenkinimu, patenkinti troškimą arba geismą. Kita vertus, troškimai ir geismai yra nukreipti į siekiamus objektus. Tad net jei veiksmo tikslas yra nežinomas, jis visada yra numanomas (Husserl 2014: 85).

⁷ Husserlis nedarė skirtumo tarp instinkto (*Instinkt*) ir varos (*Trieb*) sąvokų ir jas vartoja dažniausiai kaip sinonimus. Filosofas teigė, kad instinkto sąvoką supranta plačiau, kaip varos intencijas, kaip dar neįsisąmonintus siekius pasiekti neapibrėžtus tikslus (Husserl 2014: 93).

Instinktų pasikartojantis atsinaujinimas yra susijęs su įpročiais (Husserl 2014: 93). Individualaus ego nukreiptumas, alkio intencionalumas gali būti pertraukiamas pauzių. Tai gali būti miegas arba kitų interesų įsigalėjimas. Dažnai instinktai, kaip ir skirtingi interesai, konkuruoja tarpusavyje, yra patiriamos skirtingos domesio, alkio rūšys. Pavyzdžiui, maisto alkis užtemdo sekso alkį arba vieno alkio patenkinimas pridengia troškimą patenkinti kitą alkį. Dar nepatenkintas alkis išgyvenamas kaip vis dar aktuali ir besitęsianti vara, jai būdinga krypties vienovė. Aš esu vis dar alkanas, aš jaučiuosi išalkęs ir tai reiškia, kad esu intencionaliai nusikreipęs į tai, kas mano alkį gali nuraminti. Husserlis teigė, kad alkis yra ego įprotis, jis tęsiasi kaip įsisąmoninama vara. Ji tampa neaktuali sąmoningumo pertrūkiuose ir vėl atsinaujina, prasitęsia „prabudus“. Alkį galima nuraminti ir neutralizuoti jį patenkinant, tačiau mes įpratę, kad alkis nuolatos sugrįžta vėl. Husserlis tokį periodiškai pasikartojantį alkio sugrįžimą vadino varos įpročiu (*Triebhabitualität*) (Husserl 2014: 95). Alkis reikalauja pasisotinimo ir laikui bėgant gali augti ir didėti. Pasisotinus jis pradingsta, o persivalgius bet kokia mintis apie valgymą gali tapti atgrasi. Tačiau jis neišvengiamai vėl sugrįžta ir reikalauja pakartotinio intencionalaus akto išpildymo. Kita vertus, alkis patenkinamas, kai įsisavinamas objektas, į kurį jis yra nukreiptas. Objekto įsisavinimas yra intencionalaus akto išpildymas ir per šį išpildymą atsiskleidžia intencionalaus nukreiptumo prasmė. Tad trokštamas objektas priklauso pačiam patenkinimo įvykiui. Jis pritraukia mano dėmesį ir mėgaujuosi juo jau iš anksto. Malonus yra pats įsisavinimo procesas. Aš prisitartinu prie trokštamo objekto, paimu jį ir mėgaujuosi pačiu valgymo procesu, kuris gali turėti įvairius etapus. Pavyzdžiui, galiu mėgautis obuolio valgymu arba obuolio skoniu, kaip jis atsiskleidžia atsikandant, įsisiurbiant, kramtant ir jaučiant, kaip jis virsta sultingu minkštimu (Husserl 2014: 94).

Instinktai palengvina sąveiką su aplinkiniu pasauliu, nes tipologizuoja aplinkas ir jose atrandamus objektus. Aplinkinis pasaulis patiriamas kaip objektų, galinčių numalšinti alkį, laukas. Aplinkos objektai vertinami atsižvelgiant į jų patrauklumą ir tinkamumą malšinti alkį, taip pat vertinami prieigos prie šių objektų būdai. Formuojami trumpalaikiai ir ilgalaikiai interesai koreliuojant juos su tinkamų objektų pasiekiamumo tikslais. Alkį reiktų suprasti ne tik tiesiogine, bet ir plačiąja prasme kaip bendrą domesį ir nukreiptumą į dominančius objektus. Alkis gali būti suprastas kaip maitinimosi alkis, kaip lytinių santykių alkis, kaip socialinių santykių alkis ar net kaip žinojimo alkis. Husserlis skiria įvairius instinktų lygmenis. Patenkinus būtiniausius poreikius atsiranda ir kiti poreikiai bei galimybė dalintis su kitais, tenkinti kitų poreikius. Atsiranda susidomėjimas ne tik maistu, bet ir lytiniais bei socialiniais santykiais (Husserl 2014: 118).

Fenomenologiniu požiūriu, instinktai negali būti supaprastinami į mechaniškaus suprastas galias. Jie yra asmeninių galimybių ir galių sistema. Pirminė vara, pirminiai instinktai nėra mechaninės galios. Tai yra bet kokių galimybių šaltinis. Išvystytas ego apima pasaulį kaip koreliuotą su gebėjimų sistema, kuri yra gebėjimų sistemos vienovė: „Kiekviena galima patirtis yra serija gebėjimų. Kiekviena empiriškai realizuojama mintis yra mano gebėjimų generuota mintis; mano gebėjimai nuolatos lavinami ir jų šaltinis yra pirminiai gebėjimai“ (Husserl 2014: 102, mano vertimas).

Mano nuomone, instinktai yra sedimentuotos gyvų būtybių tipinio elgesio formos. Instinktai išsaugo tuos veiksmo būdus, kurie leidžia realizuoti tikslus ir patirti pasitenkinimą.

Pakartotinai patirdama pasitenkinimą gyvastis įtvirtina veiksmo kaip tinkamai koreliuoto su objekto pasiekiamumu pobūdį. Todėl instinktai iš aklų tikslų siekimo modifikuojami į vis sąmoningesnį intencionalumą. Husserlis teigia, kad instinktas yra „gebėjimas, funkcionuojantis kaip gebėjimų tikrąja prasme kultivavimas“ (Husserl 2008: 483). Instinktai motyvuoja su pasauliu koreliuotos gebėjimų sistemos plėtrą, kuri reikalauja nuolatinio gebėjimų lavinimo.

Instinktai ir teleologija

Husserlio teigimu, sąmonei būdinga kažko siekti. Tai nuolatinis siekis patenkinti savo troškimus. Patenkinant troškimus yra patiriamas pasitenkinimas, kuris niekada nėra galutinis. Pasitenkinimas yra pereinama būseną, kuri virsta nauju troškimu. Gyvastis yra nuolatos atsinaujinantis judėjimas nuo troškimų prie jų patenkinimo ir nuo patenkinimo prie vėl atsinaujinančių troškimų. Instinktyvus gyvenimo procese yra įgyjamas praktinis patyrimas ir kiekvienas patirties žingsnis atveria vis naujus praktinius tikslus, naujus siekiamų objektų bei santykių tipus. Palaipsniui gyvastis įsisąmonina savo galimybes patenkinti poreikius, išmoka vertinti aplinką ir atskirti tikrąsias ir netikrąsias, būtinas ir nebūtinas, aukštesnes ir žemesnes vertybes. Tikslingame gyvenime susipina sąmoningas ir nesąmoningas, racionalus ir instinktyvus gyvasties egzistavimas:

Gyvenimo procesas yra nuolatinės varos, troškimų (norų), sąmoningų siekių ir sąmoningai į tikslus nukreipto veikimo procesas, atsidavimo akliems polinkiams procesas, pasidavimo norų ir troškimų paskatoms <...> ir spontaniškas vertinimas bei laisvas vertybių pasirinkimas arba jų vertinimo atmetimas ir t. t. – toks laisvos veiklos „iš pareigos“ procesas yra susipynęs su nelaisvos veiklos, kuri nepasižymi protingumu, procesu (Husserl 2014: 87, mano vertimas).

Instinktai yra intencionaliai nukreipti į savo objektus kaip į savo siekiamą tikslą. Tai poreikis, kurio patenkinimas sukelia pasitenkinimą. Tad instinktams yra būdinga teleologija. Bet koks subjektyvumas siekia save išsaugoti ir patirti pasitenkinimą tikslingai veikdamas. Siekiami tikslai nėra iš anksto nustatyti ar apibrėžti. Tai begalinio tikslo siekis, vystymasis link tobulumo. Tikrovė yra realizuojama kaip siekiamybė, nes egzistuoja poreikis siekti tobulumo. Žmogus, pasak Husserlio (2014: 175), nuolatos siekia idealo. Pasitenkinimo siekis yra sąmonės smalsumo motyvacija. Norėdami suvokti bet koki objektą turime siekti jį kuo visapusiškiau įsisąmoninti. Pirminis sąmonės siekis artikuoti ir įsisavinti aplinkinį pasaulį virsta tikslingu siekiu jį visapusiškai pažinti. Husserlis teigė, kad gyvastis yra daugialypė, ji sudaryta iš skirtingo lygio instinktų sluoksnių (*ibid.*: 118). Siekdama realizuoti savo smalsumą gyvastis juda nuo vieno sluoksnio prie kito, nuo nesąmoningo aplinkos vertinimo ir tikslingo, bet nesąmoningo poreikių tenkinimo prie sąmoningo veikimo ir tikslų siekimo. Galų gale Husserlis instinktą apibūdina kaip įkūnytą racionalumą, jo teigimu, instinktas yra racionalus, kitaip sakant, racionalumas yra ne kas kita, kaip „transformuotas instinktas“ (*ibid.*: 134).

Asmuo egzistuoja kaip gamtinė būtybė, kurios elgseną determinuoja instinktai, kurie yra mažiau sąmoninga įpročių dalis, tačiau asmuo taip pat yra autonomiška, laisvai

veikianti būtybė, kuri gali vadovautis racionaliais motyvais. Asmuo gali tiek pasiduoti polinkiams, tiek jiems atsispirti. Įsisąmonindamas savuosius instinktus galiu jiems pasiduoti arba jiems atsispirti ir tokie veiksmai gali tapti nusistatymu.

Personalinis Ego konstituoja save ne tik kaip instinktų determinuojamą asmenį <...>, bet taip pat kaip aukštesnįjį, autonomišką, laisvai veikiantį Ego, ypač kai asmuo vadovaujasi racionaliais motyvais <...>. Įpročiai yra būtinai formuojami, atsižvelgiant ir į pirminę instinktyvią elgseną <...>, ir į laisvą veiklą. Įprastai pasidavimas potraukiui sukuria potraukį jam pasiduoti. Lygiai taip pat leidimasis būti nulemtam vertybinio motyvo ir atsispyrimas potraukiui sukuria polinkį (varą) leistis dar kartą būti nulemtam tokio vertybinio motyvo ir polinkį priešintis šiems potraukiams (Husserl 1991: 255, mano vertimas).

Svarbiausias instinktų ir įpročių racionalumo pagrindas yra būties steigties ir išsklaidos veikla. Tai yra įsigilinimas į objektus, jų pažinimas ir gebėjimas tinkamai su jais elgtis. Tokia pasaulio pažinimu pagrįsta habitualizacija išsaugo racionalios elgsenos galimybes ir numato, anticipuoja dar nepažintus objektus ir jų struktūras.

Šis man būdingas būties steigties ir būties išsklaidos aktyvumas steigia tam tikrą manojo Aš habitualizmą, kuris padaro, kad aš visam laikui įsigyju objektą kartu su jo apibrėžtimis. Šios rūšies išliekantys įsigyti dalykai konstituoja mano aktualų, man pažįstamą pasaulį kartu su jo dar nepažintų objektų horizontu, t. y. objektų, kuriuos dar galima įgyti, kurie yra iš anksto anticipuoti per aną jau žinomą formalią objektų struktūrą (Husserl 2005: 85).

Instinktai, kaip ir įpročiai, formuojasi kaip praktinis išmanymas ir gebėjimas atlikti tam tikrus veiksmus, kuris atsiranda iš patyrimo. Vienu atveju veikimo schemos yra paveldimos, kitu atveju jos yra išmokstamos. Numalšindamas troškulį, patenkindamas smalsumą, vairuodamas automobilį aš atlieku įprastus veiksmus ir tam man nereikalinga pagalbinė refleksija ar ypatingas sąmoningumas. Tačiau net ir pripažindamas, jog įprastų veiksmų atlikimas nereikalauja sąmoningos refleksijos, negaliu teigti, kad instinktai ir įpročiai yra iracionalūs ar kad jie atliekami mechaniškai, kaip refleksyvus atsakas į dirginimus. Instinktai ir įpročiai nėra mechaniškas atsakas į dirginimus, nes jie atsiranda kaip artikuliuotas aplinkos suvokimas, kaip į aplinkybes ir jų pokyčius atsižvelgiantis judesys. Todėl šie judesiai nėra nekintamos veiklos schemos. Jie prisitaiko ir prisiderina prie kintančių aplinkybių. Pavyzdžiui, įprotis vairuoti automobilį nėra priištąs prie konkretaus automobilio techninės įrangos. Išmokus vairuoti vieną automobilį labai greitai šis įprotis ir įgūdis gali būti pritaikytas ir vairuojant kitus automobilius. Tad instinktai ir įpročiai gali būti ne tik pritaikomi, adaptuojami, bet ir pratęsiami, patobulinami. Tokia veikla nėra mechaninis atkartojimas to, kas susiformavo kartą ir visiems laikams kaip identiška schema. Įpročiams būdingas plastiškumas. Mokėjimas vaikščioti yra modifikuojamas ir išplėtojamas kaip vaikščiojimas buriame smėlyje, vaikščiojimas klampioje pelkėje, vaikščiojimas įtemptu lynu ar net šokis poroje. Pradžioje išmokstame paprastas motorines schemas, veikiančias standartinėse situacijose, bet praktikuodami šių judesių atlikimą mes įgyjame gebėjimą pritaikyti judesius prie naujų situacijų, kai įgyvendinami skirtingi tikslai. Andrea Zhokas teigia, kad įpročiai net ir būdami nesąmoningi negali būti

redukuojami į mechaniškus atsakus į dirginimus, nes įpročiai yra išgyvenamos praktinės veiklos, kurios kiekviename lygmenyje susiduria su gausybe alternatyvų ir turi atlikti teisingus pasirinkimus. Įpročiai yra funkciniai, teleologiniai ir plastiški, nes jie gali tą patį tikslą pasiekti, tą pačią problemą išspręsti skirtingais būdais (Zhok 2014: 12). Apibendrinant galima teigti, kad instinktai ir įpročiai yra racionalūs, nes jiems būdinga prasmės įžvalga grindžiama logika. Instinktai ir įpročiai gali būti natūralūs, bet jų racionalumas nesuprantamas, jei jie interpretuojami natūralistiškai.

Mano nuomone, Husserlis analizuodamas instinktų teleologiją parodo, kaip glaudžiai žmogaus gyvenimas yra susijęs su gyvūniškumu ir pačioje gamtos evoliucijoje atsiskleidžiančiu racionalumu. Instinktai neprieštarauja žmogaus gyvenimo normoms, bet atvirkščiai – dalyvauja jų kūryboje (Jansen 2022). Instinktai inicijuoja ir motyvuoja smalsumą ir aplinkinio pasaulio pažinimą⁸. Instinktai išsaugo pasiteisinusias veiklos formas ir tampa galimybe perduoti įgytus įgūdžius iš kartos į kartą.

Išvados

Husserlio sedimentacijos samprata yra neišbaigta be miegančios sąmonės ir instinktų sampratos. Užmigimas ir pabudimas genetinėje fenomenologijoje suprantami ne kaip radikalus sąmonės vienovės pertrūkis, bet kaip galimybė pasyviai išsaugoti jos vienovę ir įgytus gebėjimus, kaip galimybė juos reaktyvuoti pažadinant. Instinktai yra nesąmoningas kitų patyrimų inkorporavimas mano patirtyje, tai kolektyvinės patirties aktyvavimas ir individualios patirties transcendavimas.

Genetinė instinktų kaip pirminio sąmonės intencionalumo analizė atskleidė, kad ne mažiau nei protas yra svarbi valia, kurios supratimas reikalauja atsižvelgti į tai, kaip instinktai dalyvauja pasaulio konstituavime ir kolektyvinėje sąmonės arba gyvybės teleologijoje. Norėdami suprasti sąmonę ir su ja koreliuotą pasaulį turime gilintis į gyvybės struktūrą ir analizuoti instinktyvią sąmonės koreliacijos su pasauliu kilmę.

Fenomenologinė instinkto samprata remiasi nesąmoningų tendencijų įsisąmoninimu, refleksija ir savistaba, o ne išoriniu elgesio stebėjimu. Instinktai suprantami ne kaip determinuojantys mechanizmai, ne kaip nesąmoningi impulsai, bet kaip intencionalūs, į siekiamus objektus ir jų regionus nukreipti aktai. Skirtingi instinktai yra koreliuoti su skirtingais prasminiais objektais ir reikšminiais pasauliais. Instinktai dalyvauja tipologizuojant pasaulio objektus ir jų regionus.

Husserlis analizuodamas instinktų teleologiją parodė, kaip glaudžiai žmogaus gyvenimas yra susijęs su gyvūniškumu ir pačioje gamtos evoliucijoje atsiskleidžiančiu racionalumu. Instinktai neprieštarauja žmogaus gyvenimo normoms, bet atvirkščiai – dalyvauja jų kūryboje. Normatyvumas yra grindžiamas ne socialiniu ir kultūriniu konstravimu, bet kyla iš įkūnyto egzistavimo pasaulyje.

Instinktai inicijuoja ir motyvuoja smalsumą ir aplinkinio pasaulio pažinimą. Instinktai išsaugo pasiteisinusias veiklos formas ir tampa galimybe perduoti įgytus įgūdžius iš kartos

⁸ Mattas Boweris diskutuodamas su kitais autoriais teigia, kad svarbiausias yra ne gyvasties išsaugojimo, bet smalsumo instinktas, kuris yra bet kokio domesio pagrindas (žr. Bower 2014).

į kartą. Todėl instinktai tampa neatskiriama racionalumo dalimi, kai tarpusavyje susipina gamta ir kultūra. Husserlis kvestionavo tradicinę gamtos kultūros perskyrą, nes gamta grynų pavidalu arba gamtiniai objektai kaip tokie egzistuoja tik remiantis gamtos mokslų perspektyva. Jei gamtoje egzistuoja subjektai, tai ji yra patiriama kaip reikšminga aplinka. Žvelgiant per subjektiškai orientuotos ontologijos prizmę instinktai taip pat nebegali būti traktuojami kaip vien gamtinių procesų dalis. Instinktai susiejami su tikslingu gyvasties egzistavimu, kuris galimas ne grynai fizinėje tikrovėje, bet reikšminiame su sąmone koreliuotame pasaulyje. Į klausimą, kaip instinktai ir vara dalyvauja konstituojant pasaulio reikšmingumą, galima atsakyti tik atsižvelgiant į tai, kaip sąmonė paveldi iš kartos į kartą perduodamus sedimentuotus elgsenos būdus, kaip sąmonė vadovaujasi ne vien įsisąmonintais siekiais ir kaip subjekto veiksmus tendencingai nukreipia pirminis domesys.

Literatūra

- Byrne, T., 2022. The Origin of the Phenomenology of Instincts. *Husserl Studies* 39 (3): 1–15.
- Bower, M., 2014. Husserl's Theory of Instincts as a Theory of Affection. *Journal of the British Society for Phenomenology* 46: 133–147.
- De Warren, N., 2010. The Inner Night: Towards a Phenomenology of (Dreamless) Sleep. In: *On Time: New Contributions to the Husserlian Problem of Time-Consciousness*, D. Lohmar, I. Yamaguchi (eds.), Springer, 273–294.
- Geniusas, S., 2024a. The Origins of Sedimentation in Husserl's Pphenomenology. *European Journal of Philosophy*, 1–17.
- Geniusas, S., 2024b. The Unconscious in Husserl's Phenomenology. *Human Studies* 47 (1): 1–12.
- Husserl, E., 1950. *Husserliana* 3. *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Erstes Buch: Allgemeine Einführung in die reine Phänomenologie*, ed. W. Biemel. The Hague, Netherlands: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E., 1952. *Husserliana* 4. *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Zweites Buch*, ed. W. Biemel. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E., 1966. *Husserliana* 11. *Analysen zur passiven Synthesis. Aus Vorlesungs- und Forschungsmanuskripten*, 1918–1926, ed. M. Fleischer. The Hague, Netherlands: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E., 1973. *Husserliana* 15. *Zur Phänomenologie der Intersubjektivität. Texte aus dem Nachlass. Dritter Teil*, 1929–1935, ed. I. Kern. The Hague, Netherlands: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E., 1984. *Husserliana* 19. *Logische Untersuchungen. Zweiter Band. Untersuchungen zur Phänomenologie und Theorie der Erkenntnis*. In zwei Bänden, ed. Ursula Panzer. The Hague, Netherlands: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E., 1994. *Briefwechsel IV: Die Freiburger Schüler*. Dordrecht: Kluwer.
- Husserl, E., 2006. *Husserliana* Materialien 8. *Späte Texte über Zeitkonstitution (1929–1934)*. Die C-Manuskripte, ed. D. Lohmar. New York: Springer.
- Husserl, E., 2008. *Husserliana* 39. *Die Lebenswelt. Auslegungen der vorgegebenen Welt und ihrer Konstitution*. Texte aus dem Nachlass (1916–1937), ed. R. Sowa. New York: Springer.
- Husserl, E., 2012. *Husserliana* Materialien 9. *Einleitung in die Philosophie*. Vorlesungen 1916–1920, ed. H. Jacobs. Dordrecht: Springer.
- Husserl, E., 2014. *Husserliana* 42. *Grenzprobleme der Phänomenologie. Analysen des Unbewusstseins und der Instinkte. Metaphysik. Späte Ethik* (Texte aus dem Nachlass 1908–1937), ed. R. Sowa & T. Vongehr. Dordrecht: Springer.
- Jansen, J., 2022. The Role of Instincts in Husserl's Account of Reason. In: *Contemporary Phenomenologies of Normativity*, eds. S. Heinämaa, M. Hartimo, I. Hirvonen. New York: Routledge, 144–156.

- Jonkus, D., 2009. *Patirtis ir refleksija. Fenomenologinės filosofijos akiračiai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Jonkus, D., 2023. Writing as a Model of Cultural Sedimentation and Memory: Ferraris, Derrida and Husserl. *HORIZON. Studies in Phenomenology* 12 (1): 103–114.
- Keeping, J., 2006. How Does the Bird Build Its Nest? Instincts as Embodied Meaning. *Phenomenology and the Cognitive Sciences* 5: 171–195.
- Lee, N., 1993. *Edmund Husserls Phänomenologie der Instinkte*. Dordrecht: Springer.
- Lee, N., 1998. Edmund Husserl's Phenomenology of Moods. In: *Alterity and Facticity*, eds. N. Depraz, D. Zahavi. Dordrecht: Kluwer, 103–120.
- Lee, N., 2021. Instincts. In: *The Routledge Handbook of Phenomenology and Phenomenological Philosophy*, eds. D. De Santis, B. C. Hopkins, C. Majolino. London, New York: Routledge, 241–249.
- Melle, U., 1997. Husserl's Phenomenology of Willing. In: *Phenomenology of Values and Valuing*, eds. J. Hart, L. Embree. Dordrecht: Springer, 169–192.
- Mensch, J., 1997. Instincts – A Husserlian Account. *Husserl Studies* 14: 219–237.
- Moran, D., 2011. Edmund Husserl's Phenomenology of Habituality and Habitus. *Journal of the British Society for Phenomenology* 42: 53–77.
- Pugliese, A., 2009. Triebssphäre und Urkindheit des Ich. *Husserl Studies* 25: 141–157.
- Varela, C. R., 2003. Biological Structure and Embodied Human Agency: The Problem of Instinctivism. *Journal for the Theory of Social Behavior* 33 (1): 95–122.
- Zhok, A., 2014. Habit and Mind. On the Teleology of Mental Habits. *Phenomenology and Mind* (6): 117–129.